

**BO‘LAJAK CHET TILI O‘QITUVCHILARIDA MADANIYATLARARO
MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH VA
RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI (NEMIS TILINI O‘QITISH
MISOLIDA)**

*Shukurova Nigina Luqmonovna. O‘zDJTU
Nemis tili amaliy fanlar kafedrasi o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarida madaniyatlararo muloqot kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Xususan, nemis tilini o‘qitish jarayonida talabalar madaniy tafakkurini kengaytirish, kommunikativ yondashuvni takomillashtirish va interaktiv metodlar orqali samarali o‘qitish texnologiyalarini qo‘llash masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasining tarkibiy qismlari, ularni rivojlantirish bosqichlari hamda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitishning samaradorligi ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, nemis tili darslarida autentik materiallardan foydalanish, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar va loyihaviy ta’lim orqali talabalar kompetensiyasini rivojlantirish yo‘llari asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: madaniyatlararo muloqot, kompetensiya, kommunikativ yondashuv, nemis tili, pedagogik texnologiya, interaktiv metodlar, lingvokulturologiya, kasbiy tayyorgarlik, ta’lim innovatsiyalari

Kirish.

Globalashuv jarayonlari jadallashib borayotgan hozirgi davrda chet tillarini o‘qitish nafaqat til bilimlarini egallash, balki turli madaniyatlar o‘rtasida samarali muloqotni ta’minlash vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, bo‘lajak chet tili o‘qituvchilari uchun madaniyatlararo muloqot kompetensiyasiga ega bo‘lish kasbiy faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Bugungi kunda ta’lim tizimida o‘qituvchidan nafaqat lingvistik bilim, balki ijtimoiy-madaniy muhitni anglash, turli millat vakillari bilan samarali muloqot o‘rnatish qobiliyati ham talab etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini shakllantirish muammosi dolzarb pedagogik masalalardan biri sifatida qaraladi. Nemis tilini o‘qitish jarayoni ushbu kompetensiyani rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Chunki nemis tili nafaqat Germaniya, balki Avstriya, Shveysariya kabi davlatlarda ham keng qo‘llaniladi va bu mamlakatlarning madaniyati o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Shu sababli talabalar ushbu madaniyatlar bilan tanishish orqali o‘zlarining kommunikativ kompetensiyasini boyitadi. Mazkur maqolaning maqsadi – bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarida madaniyatlararo muloqot kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalarini nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasining mohiyati

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi – bu turli madaniyat vakillari bilan samarali va to‘g‘ri muloqot o‘rnatish qobiliyati bo‘lib, u til bilimlari, ijtimoiy tajriba va madaniy qadriyatlarni anglash asosida shakllanadi.

Ushbu kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- Lingvistik komponent – til birliklarini bilish va ulardan to‘g‘ri foydalanish;
- Sotsiokulturologik komponent – boshqa millat madaniyati, an‘analari va qadriyatlarini tushunish;
- Pragmatik komponent – nutq vaziyatiga mos ravishda fikr bildirish;
- Strategik komponent – muloqotda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish qobiliyati.

Shu jihatdan qaraganda, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi oddiy til bilishdan ko‘ra kengroq tushuncha bo‘lib, u shaxsning ijtimoiy va madaniy rivojlanishini ham o‘z ichiga oladi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda madaniyatlararo yondashuv

Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarini tayyorlashda madaniyatlararo yondashuv muhim o‘rin tutadi. Bu yondashuv talabalarda quyidagi ko‘nikmalarni shakllantiradi:

- turli madaniyatlarni solishtirish;
- stereotiplardan xoli fikrlash;
- tolerantlik va bag‘rikenglikni rivojlantirish;
- kommunikativ moslashuvchanlikni oshirish.

Madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish texnologiyalari

Kommunikativ yondashuv: Kommunikativ yondashuv chet tilini o‘rganishda eng samarali metodlardan biri bo‘lib, u talabalarni real muloqotga tayyorlashga qaratilgan. Bu yondashuv asosida:

1. dialog va monolog nutq rivojlantiriladi;
2. talabalar o‘z fikrini erkin ifoda etadi;
3. madaniy kontekstda muloqot amalga oshiriladi.

Interaktiv metodlar

Interaktiv metodlar talabalarni dars jarayoniga faol jalb etadi. Ularga quyidagilar kiradi:

Rol o‘yinlari – talabalar turli ijtimoiy rollarni bajaradi;

Debatlar – fikr almashish orqali madaniy tafakkur rivojlanadi;

Guruhli ishlash – hamkorlikda o‘rganish;

Case study – real muammoli vaziyatlarni tahlil qilish.

Loyihaviy ta‘lim (Project-based learning)

Loyihaviy ta'lim orqali talabalar mustaqil izlanadi, ma'lumot to'playdi va uni taqdim etadi. Masalan:

“Germaniya madaniyati” mavzusida loyiha;

“Nemis bayramlari” bo'yicha taqdimot;

“Madaniyatlararo farqlar” tahlili.

Bu usul talabalarning ijodiy fikrlashini va tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar, loyihaviy ta'lim va innovatsion texnologiyalarni qo'llash talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini samarali rivojlantiradi.

Shu bilan birga, o'qituvchi dars jarayonida madaniy komponentga alohida e'tibor qaratishi, talabalarni mustaqil fikrlashga undashi va real hayotiy vaziyatlarga tayyorlashi lozim. Natijada, bo'lajak o'qituvchilar nafaqat til bilimiga ega, balki turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qila oladigan yetuk mutaxassislar sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Byram, M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Multilingual Matters, 1997.
2. Kramsch, C. Language and Culture. Oxford University Press, 1998.
3. Hall, E. T. Beyond Culture. Anchor Books, 1976.
4. Hofstede, G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. McGraw-Hill, 2001.
5. Hymes, D. On Communicative Competence. University of Pennsylvania Press, 1972.
6. Savignon, S. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. McGraw-Hill, 2002.
7. Canale, M., Swain, M. Theoretical bases of communicative approaches. Applied Linguistics, 1980.
8. Richards, J. C., Rodgers, T. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2001.